

<https://doi.org/10.26565/2524-2547-2023-66-01>
УДК: 334.722:364.48

Андрій Валерійович Браунагель

аспірант

Державний податковий університет,

вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08201, Україна

braunagel870@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3231-5181>**СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНКЛЮЗИВНА КЛАСТЕРНА КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ**

Метою написання статті є систематизація елементів кластерної концепції та напрями реалізації процесного підходу в управлінні соціальним підприємництвом, що в комплексі сприятиме прискоренню реалізації цілей сталого розвитку в соціальній економіці. Представлено основні характерні ознаки соціального підприємництва. Досліджено теоретичні та практичні аспекти формування кластеру соціального підприємництва та його вплив на механізми розвитку соціальної економіки в нестабільних умовах. Висвітлено взаємозв'язок складових кластерної системи соціального підприємництва та інструментів управління процесами для досягнення результативності ідей щодо соціального впливу, ефектів, цінностей, благ. Розроблено та представлено мапу індуктивного аналізу нарративного інтерв'ю за Ф. Шюце при ідентифікації інтересів та потреб соціуму у діяльності соціального підприємництва для досягнення його стійкості та сталого розвитку. Систематизовано науково-практичний інструментарій процесного підходу в управлінні соціального підприємництва. У статті зазначено, що кластеризація соціального підприємництва обумовлює групування соціальних підприємств та різних соціальних ініціатив від підприємців на основі спільних характеристик та специфічних особливостей їх діяльності за територіальною ознакою або контексту. Виявлено, що діяльність кластеру соціального підприємництва націлена на створення соціальної цінності, конвергенції діяльності соціального підприємця та стейкхолдерів соціального підприємства, їх ринкової орієнтації та соціальних інновацій. Зазначено, що процес соціального підприємництва обумовлює забезпечення соціальних інтересів та потреб через інноваційні та сталі підприємницькі підходи шляхом створення та управління підприємствами чи ініціативами. Виділено пул інструментів для результативності соціального підприємництва: перспективні ідеї, соціальні інновації, соціально відповідальні практики та соціальні інститути. Охарактеризовано етапи процесної мапи соціального підприємництва для досягнення сталого розвитку.

Ключові слова: **соціальне підприємництво, інклюзія, кластерна концепція, сталий розвиток, соціальна відповідальність, нарративне інтерв'ю, тематична та процесна мапа.**

JEL Classification: L31; M14; A13; B55; C31; O35.

Як цитувати: Браунагель, А. В. (2023). Соціальне підприємництво як інклюзивна кластерна концепція сталого розвитку країни. *Соціальна економіка*, 66, 5-13. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2023-66-01>

In cites: Braunagel, A. (2023). Social entrepreneurship as an inclusive cluster concept of sustainable development of the country. *Social Economics*, 66, 5-13. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2023-66-01> (In Ukrainian)

Вступ. Останніми роками соціальне підприємництво як нова наукова сфера підприємництва привернула увагу представників наукової думки. Соціальне підприємництво сьогодні є інклюзивною кластерною концеп-

цією сталого розвитку підприємницького потенціалу країн світу. Механізми державної системи регулювання та підтримки розвитку соціального підприємництва в країнах емерджентного типу, сприяють прискоренню 17-

ти Цілей тисячоліття та сталому розвитку країни. Враховуючи глобальний масштаб соціального підприємництва, дослідження та систематизація елементів кластерної концепції та напрями реалізації процесного підходу в управлінні соціальним підприємництвом при ефективних механізмах державної системи регулювання та підтримки сприятимуть сталому розвитку країни шляхом розширення та популяризації ефектів від соціального підприємництва.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічного базису взаємозв'язку елементів кластерної концепції та напрямів реалізації процесного підходу в управлінні соціального підприємництва для цілей прискорення сталого розвитку в соціальній економіці.

Об'єктом є взаємозв'язок складових кластерної системи соціального підприємництва та інструментів управління процесами для досягнення результативності ідей щодо соціального впливу, ефектів, цінностей, благ.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування кластеру соціального підприємництва для розвитку соціальної економіки в нестабільних умовах.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки і вирішення таких наукових завдань:

- дослідити науково-теоретичні аспекти формування соціального підприємництва, характерні ознаки та його нормативно-правового забезпечення;
- розробити мапу індуктивного аналізу нарративного інтерв'ю за Ф. Шюце при ідентифікації інтересів та потреб соціуму у діяльності соціального підприємництва для досягнення його стійкості та сталого розвитку;
- систематизувати науково-практичний інструментарій процесного підходу в управлінні соціальним підприємництвом;
- представити кластерну концепцію соціального підприємництва в соціальній економіці для прискорення цілей сталого розвитку країни.

Огляд літератури. Важливим напрямком досліджень у сфері соціальної економіки постає концептуальний розвиток соціального підприємництва з розробкою інклюзивної соціальної політики, практикою впровадження та юридичною ідентичністю в контекстуальному розумінні явища. Значна кількість наукових досліджень орієнтована на розвиток соціального капіталу в емерджентній економіці В. Гурочкина та інші (Hurochkina, Reshmidilova, Bohatchuk, Telnov, Skorobogata, & Riabinina, 2021), та процеси моделювання розвитку соціального капіталу та його фінансового забезпечення В. Джеджула та інші (Dzhedzhula, Hurochkina, Yerifanova, & Telnov, 2022), крім того важливого значення

в контексті розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці набуває інтелектуальний потенціал соціального капіталу (Гурочкина, 2020), який матиме можливість розвитку при ефективному на адресному забезпеченні соціуму.

Як зазначають закордонні науковці С. Сенгупта та А. Сагай (Sengupta & Sahay, 2018) «якщо соціальне підприємництво виникає як необхідність у контексті розвинутої країни, яка є егалітарним суспільством, де соціальне забезпечення є невід'ємною частиною ділових установ, можна припустити, що це може бути необхідністю в країнах із економікою, що розвивається та найменш розвинутою економікою», і автори запропонували використання кластерної концепції соціального підприємництва для сприяння концептуальному розвитку явища в різних екосистемах при обмежених правових та регуляторних нормах.

Зазначимо, що егалітарне суспільство (Егалітаризм - франц. egalitarisme, від egalite - рівність), як концепція створення суспільства з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ всім його членам, має враховувати різноманіття та індивідуальність, з метою запобігання формуванню утопічних моделей абсолютної рівності.

Соціальне підприємництво є ефективним методом вирішення соціальних проблем, яке має свої особливості функціонування та практики впровадження в Україні, як зазначають А. Попович та О. Кацора (Popovich & Katsora 2020). Основними факторами, які впливають на розвиток соціального підприємництва, є підвищення рівня суспільної свідомості громадян, законодавче визначення соціальних підприємств та їх оподаткування, фінансова підтримка соціальних підприємств на державному рівні, грантова підтримка, збільшення власних доходів громадян.

Важливість підтримки соціального підприємництва у повоєнний період підкреслила Г. Дивнич (Dyvnych 2022), та зазначила, що це перспективний напрям економічного та соціального розвитку України при реінтеграції військовослужбовців, ветеранів АТО та членів їхніх сімей. Ми підтримуємо цю думку, і вважаємо, що саме соціальне підприємництво сприятиме не тільки посиленню соціальних ефектів у суспільстві, а і сприятиме збільшенню кількості самозайнятих осіб в країні.

Сьогодні в Україні відсутня юридична ідентичність концепції «соціального підприємництва», що вносить контекстуальне непорозуміння щодо досягнення суспільно значущих завдань в підприємницькій діяльності та об'єднанні його в інклюзивну кластерну концептуальну систему сталого розвитку країни. Тому важливо прийняти ключові законодавчі

основи в національних стратегічних і політичних нормативних документах для ефективного регулювання та підтримки розвитку соціального підприємництва.

Перші кроки для розвитку нормативно-правового забезпечення та юридичної ідентичності концепції «соціального підприємництва» вже зроблені у 2013 р. при поданні Законопроекту «Про соціальне підприємництво» на розгляд до Комітету Верховної Ради з питань економічної політики, але до сьогодні даний проект ще не набрав чинності.

Як зазначають Л. Шаульська та Г. Кабаченко, що немає єдиного механізму та не висвітлюється проблема правового забезпечення діяльності підприємств, створених громадськими об'єднаннями, що працюють у форматі соціального підприємництва, з одного боку, є дозволи на таку діяльність у Законі України «Про громадські об'єднання» та у Господарському і Податковому Кодексах України, з іншого – не сформована методологія правового забезпечення такої діяльності та державного управління нею (Шаульська & Кабаченко, 2016).

Методологія дослідження. Опираючись на наведений теоретико-методологічний базис та інформаційне забезпечення у статті побудовано процесну мапу соціального підприємництва, та тематичну мапу нарративного інтерв'ю соціального підприємництва, яку рекомендовано використовувати в нестабільних умовах емерджентної системи. Використане інформаційне забезпечення за теорією соціального впливу має спиратись не лише на теоретико-методологічний базис формування соціального підприємництва, а ще на його управлінський інструментарій та новітні інтеграційні механізми кластерної концепції соціального підприємництва в соціальній економіці для прискорення цілей сталого розвитку країни.

Основні результати. Соціальне підприємництво є одним із найбільш інноваційних шляхів досягнення кращої якості життя всього населення, підвищення рівня незалежності і включення в суспільство людей з особливими потребами. Для успішного розвитку соціального підприємництва необхідно створювати стійкі партнерські відносини між приватними, державними та неприбутковими організаціями, в якому кожен із цих учасників повинен визнати свою роль та обов'язки для досягнення суспільно значущих завдань (Наумова, 2022, с. 87).

Особливостями соціального підприємництва є досягнення основної мети – прямого цілеспрямованого результату «соціального ефекту» від діяльності підприємництва, а не побічним продуктом діяльності. У більшості випадків це можуть бути неприбуткові організації, або гібридні підприємства, які поєд-

нують в собі елементи комерційних підприємств та неприбуткових організацій. Тобто, це підприємства, які створені з метою розв'язання певних соціальних чи екологічних проблем, не акцентуючи увагу на прибутковості. Хоча, за інформацією порталу «Гурт» в Україні часто плутають корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) з соціальним підприємництвом, тому варто зазначити, що для соціально-відповідального бізнесу соціальний ефект є побічним продуктом діяльності і до того ж добровільним, тобто таким, що може бути включений у діяльність і виключений у будь-який момент по рішенню керівництва. Соціальні цілі повинні бути прописані у статуті організації або в інших документах, які приймаються засновниками і є обов'язковими до виконання (Назарчук, 2013). Тому потрібно розмежувати соціально-відповідальний бізнес від соціального підприємництва.

Основними характерними ознаками соціального підприємництва виділяють такі риси, які представлені на рис. 1.

1. Соціальна місія та ефект як пріоритет, що орієнтовані на вирішення соціальних, екологічних або гуманітарних проблем у діяльності підприємства.
2. Соціальна спрямованість прибутку підприємств, тобто соціальні підприємства можуть генерувати прибуток, але цей прибуток часто використовується для фінансування соціальних цілей та розвитку діяльності.
3. Інноваційні моделі бізнесу для досягнення соціальних цілей.
4. Звітність та прозорість діяльності, соціальна ефективність та вплив на громадськість.
5. Соціальне партнерство та співпраця з громадськими організаціями, державними інституціями та іншими суб'єктами для досягнення своїх цілей.

Соціальне підприємництво визначається не лише своєю прибутковістю, але і впливом, який воно справляє на суспільство та довкілля, розв'язуючи соціальні та екологічні проблеми через підприємницькі підходи.

Створення нових рішень для досягнення соціальних та екологічних ефектів базується на розробці нових технологій та методиках щодо послаблення негативних впливів від соціальних загроз та погіршення стану клімату, наприклад, забезпечення оптимального соціального та економічного впливу бізнес-операцій і автоматизованих систем на вирощування, виробництво, споживання, переробку, утилізацію. Соціальні інновації є ключовою стратегічною сферою, оскільки їх мета полягає у розширенні позитивного впливу на суспільство та зміну клімату. У Європейському контексті технологічні інновації є важливим аспектом соціальних інновацій, оскільки передові інновації можуть залучити державне

фінансування та створити вплив на суспільство через зайнятість, навколишнє середовище та суспільство.

Покликом соціального підприємництва є забезпечення соціальних інтересів та потреб у суспільстві шляхом впровадження новаторських ідей й підходів. З метою посилення адресності та релевантності соціальної допомоги при реалізації соціальних проєктів та веденні соціального підприємництва пропонуємо проводити нарративне інтерв'ю за Ф. Щице, яке розкриває реальні потреби та інтереси на основі життєвого досвіду респондента. Наприклад, Климчук В. виділяє роль нарративного інтерв'ю за Ф. Щице (Климчук, 2022, с. 44) в системі ідентифікації потреб, і тому є положенням про гомологію форми оповідання життєвого досвіду. Структура нарації подібна до структури поведінкової орієнтації, оскільки містить контекст, послідовність подій і їх кінцеву точку, оцінку наслідків, тоді як ситуація, цілепокладання, планування та оцінка результату є конститутивами цілеспрямованої поведінки людини. За Дж. Брунером (Брунер, 1990), нарратив дозволяє реконструювати і поведінку, і контекст у максимально відповідний спосіб: показує місце, час, мотивацію і символічну систему орієнтацій діючих осіб. С. Йовчеловіч та М. Бауер

(Йовчеловіч & Бауер, 2000), аналізуючи проблему співвідношення нарративу і реальності, робили висновки для побудови тематичної мапи нарративного інтерв'ю в соціальному підприємстві.

Індуктивний аналіз нарративного інтерв'ю за Ф. Щице дозволяє досягнути основні теми та субтеми соціального підприємництва для досягнення стійкості та сталого розвитку. Кластеризація соціального підприємництва обумовлює групування соціальних підприємств та різних соціальних ініціатив від підприємців на основі спільних характеристик та специфічних особливостей їх діяльності за територіальною ознакою або контексту. Це допомагає краще розуміти цей різноманітний сектор та визначати спільні потреби та можливості для розвитку. Діяльність кластеру соціального підприємництва націлена на створення соціальної цінності, конвергенція діяльності соціального підприємця та соціального підприємства, їх ринкової орієнтації та соціальних інновацій.

Інклюзивність в кластерній концепції соціального підприємництва сприяє створенню справедливої та динамічної екосистеми для соціальних підприємств, сприяє зменшенню нерівностей та підвищенню ефективності їхньої діяльності, що представлено на рис. 3.

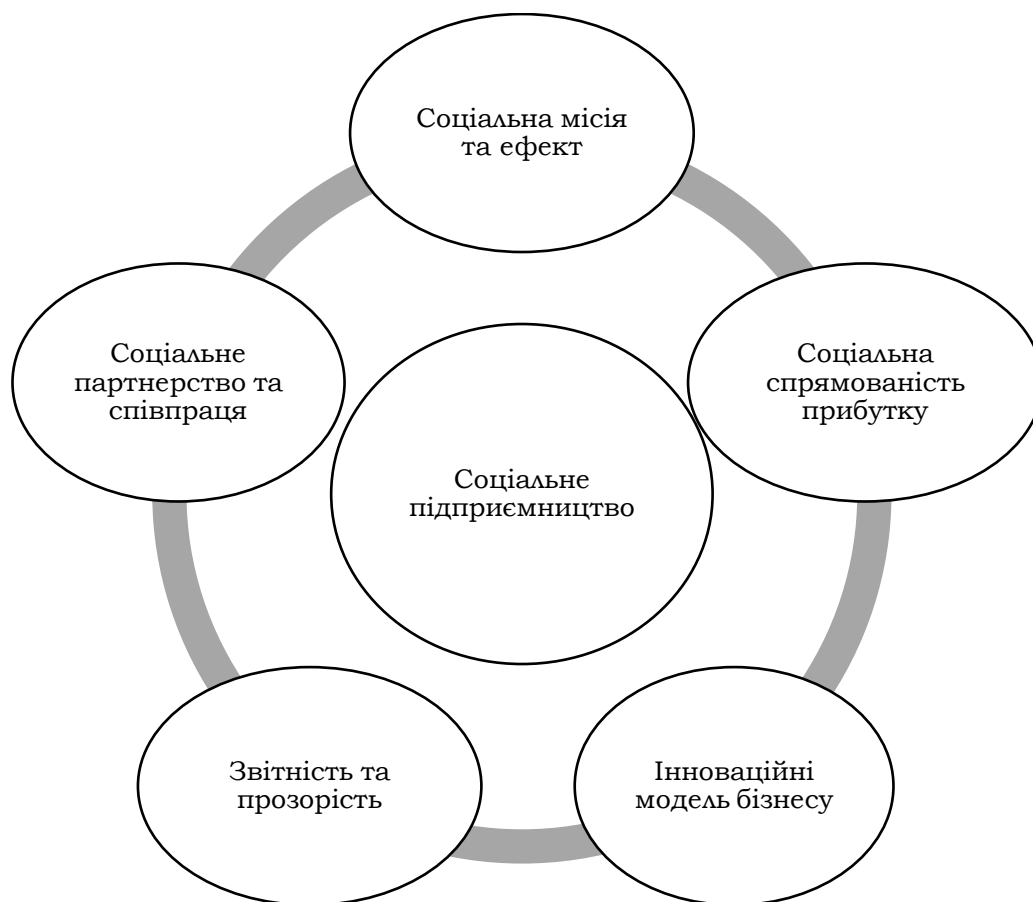

Рис. 1. Основні характерні ознаки соціального підприємництва
Fig. 1. The main characteristics of social entrepreneurship

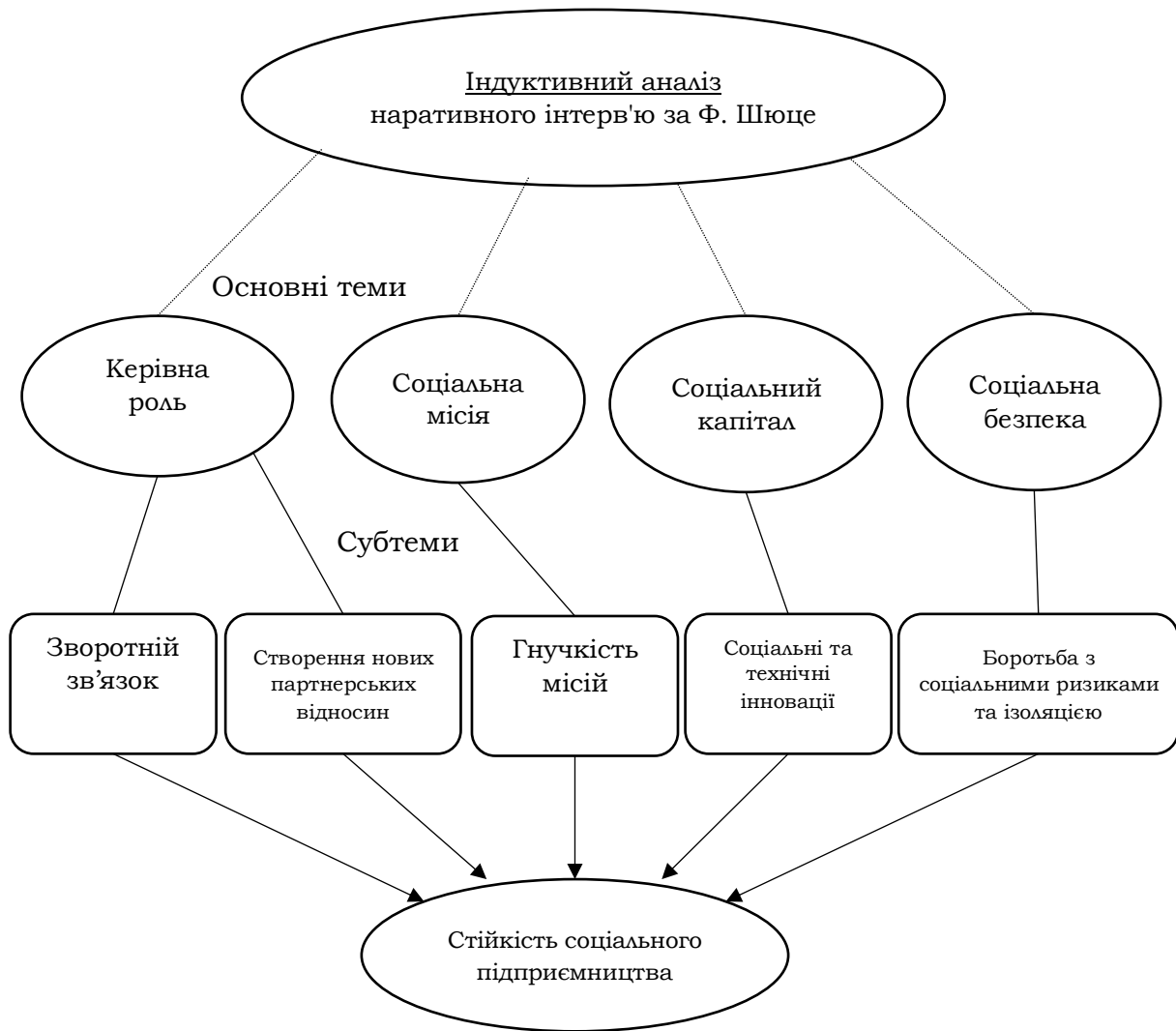

Рис. 2. Тематична мапа наративного інтерв'ю в соціальному підприємстві

Fig. 2. Thematic map of a narrative interview in social entrepreneurship

Джерело: удосконалено автором (Климчук, 2022, с. 44)

З метою кластеризації соціального підприємництва в соціальній економіці для забезпечення прискорення цілей сталого розвитку країни мають стати наступні напрями:

- галузева кластеризація, яка сприятиме обміну знаннями та ресурсами в межах однієї галузі, наприклад, у сфері охорони здоров'я, освіти, екології, соціальної допомоги, мистецтва та культури;
- регіональна кластеризація, яка сприятиме вирішенню специфічних місцевих проблем;
- спільна соціальна місія та/або цільова аудиторія, яка націлена на інклюзивний підхід в інтеграції суспільства, обмін досвідом та ресурсами;
- бізнес-модель універсальних соціальних підприємств, які поєднують у собі прибуткові та неприбуткові аспекти;
- об'єднання в залежності від розміру та стадій розвитку.

Кластеризація соціального підприємництва

посилює співпрацю, обмін знаннями та технологіями, ресурсами та інноваціями між соціальними підприємствами, а також підтримує створення сприятливого середовища для діяльності учасників соціального кластеру. Створення кластеру соціального підприємництва дозволяє забезпечити рівний доступ до ресурсів (фінансування, підтримка, навчання та інфраструктура); партнерство та співробітництво (створення платформ для обміну досвідом); врахування особливостей та різноманітності організаційних форм підприємницької структури за розмірами, галузями, регіонами та бенефіціарами (люди з інвалідністю, безробітні, молодь тощо); залучення до процесу прийняття управлінських рішень щодо формування стратегій, забезпечуючи представництво різних груп та поглядів; розширення міжнародної співпраці для обміну досвідом та залучення міжнародної підтримки до розвитку соціального підприємництва.

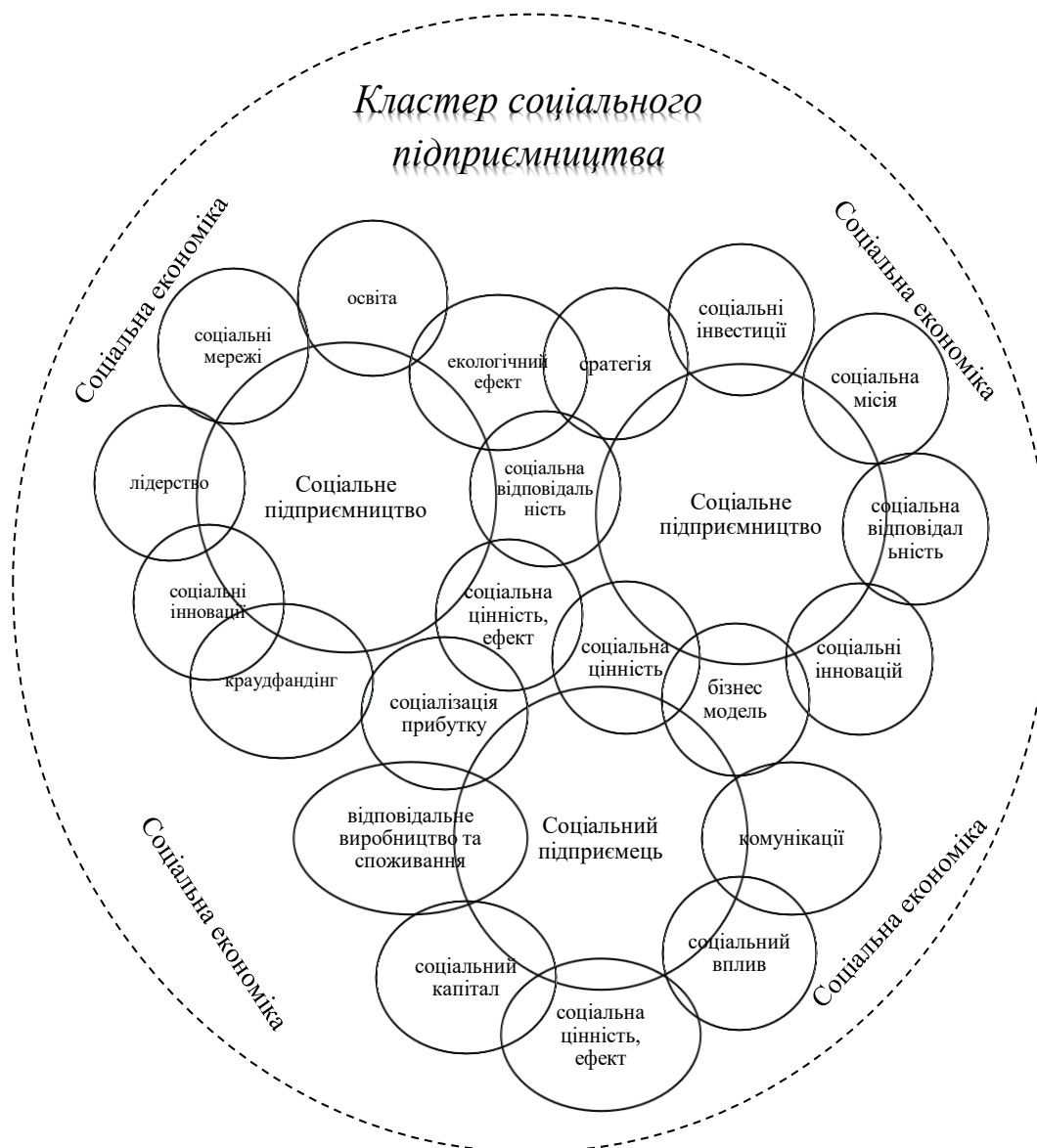

Рис. 3. Кластерна концепція соціального підприємництва в соціальній економіці для прискорення цілей сталого розвитку країни
 Fig. 3. The cluster concept of social entrepreneurship in the social economy to accelerate the country's sustainable development goals

Процес соціального підприємництва (рис.4) обумовлює забезпечення соціальних інтересів та потреб через інноваційні та сталі підприємницькі підходи шляхом створення та управління підприємствами чи ініціативами. Основна ідея полягає в тому, щоб використовувати підприємницькі підходи для досягнення позитивних соціальних змін впроваджуючи перспективні ідеї, соціальні інновації, соціально відповідальні практики, та формуючи соціальні інститути.

На першому етапі процесної мапи соціального підприємництва визначають соціальні інтереси та потреби в суспільстві, які можна забезпечити. З цією метою проводять

наративне інтерв'ю за Ф. Шице та розробляють новаторські ідеї й підходи, які можуть сприяти вирішенню соціальної проблеми.

На другому етапі відбувається створення бізнес-моделі, яка поєднує соціальні цілі з ресурсним забезпеченням та ефективністю. Здійснюється пошук фінансових ресурсів для розвитку та масштабування соціальної ініціативи.

На третьому етапі використовуються можливості для впровадження та масштабування соціального впливу, що при результативності процесу уможливає вимірювання соціального впливу через конкретні соціальні показники і результати досягнень.

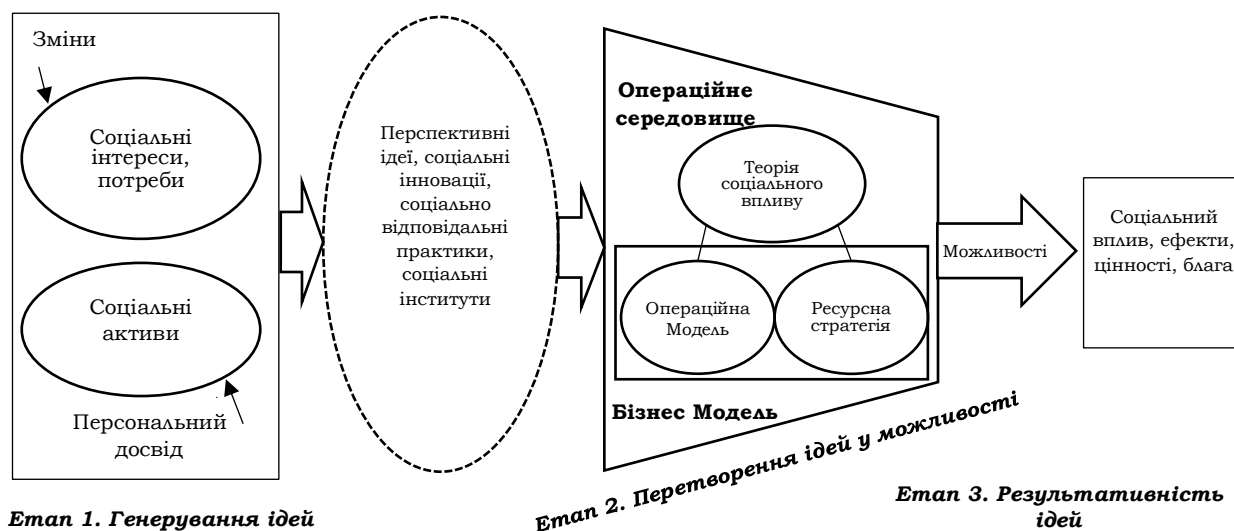

Рис. 4. Процесна мапа соціального підприємництва

Fig. 4. Process map of social entrepreneurship

Джерело: удосконалено автором (Guclu, Dees, & Anderson, 2002)

Висновки. Отже, відсутність юридичної ідентичності концепції «соціального підприємництва» вносить контекстуальне непорозуміння щодо досягнення суспільно значущих завдань в підприємницькій діяльності та об'єднанні його в інклюзивну кластерну концептуальну систему сталого розвитку країни. Впровадження кластерної концепції соціального підприємництва сприятиме прискоренню реалізації цілей сталого розвитку в соціальній економіці. Запропонована тематична мапа нарративного інтерв'ю у діяльності соціального підприємництва посилюватиме

адресність соціальних інвестицій та сприятиме сталому розвитку. Взаємозв'язок складових кластерної системи соціального підприємництва та інструментів управління процесами заснований на активізації інтелектуального потенціалу соціального капіталу та реалізації перспективних ідей, соціальних інновацій, соціально відповідальної практики, та формуванні соціальних інститутів. Перспективи подальших розвідок будуть спрямовані на деталізацію інструментів управління та причинно-наслідкових зв'язків кластерної системи соціального підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гурочкіна В. В. Механізми розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2020. 336 с.
2. Махортов Ю. О., Гурочкіна В. В. Стратегічні напрями інклюзивного розвитку України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2018. № 17. С. 35–44. URL: https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_035.pdf (дата звернення: 20.10.2023).
3. Климчук В. О. Наративне інтерв'ю Ф. Шюце. URL: https://duan.edu.ua/images/staff/departments/pedagogy_and_psychology/Conferences/Yakisni_doslidzhennia.pdf (дата звернення: 20.10.2023).
4. Наумова М. О. Орієнтири державної політики стимулювання розвитку соціального підприємництва в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 2 (106). С. 84–88. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-2-12>
5. Назарчук В. Про критерії соціального підприємства. 2013. URL: <https://gurt.org.ua/blogs/952/1127/> (дата звернення: 20.10.2023).
6. Шаульська Л. В., Кабаченко Г. С. Розвиток соціального підприємництва як напрям державного регулювання ринку праці. *Економіка і організація управління: Збірник наукових праць*. 2016. № 2 (22). С. 299–308.
7. Bruner J. *Acts of meaning*. London: Harvard University Press. 1990. 179 p.
8. Dvynych H. Regulations on social entrepreneurship: european experience. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 2022. (2), 47–52. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-8> (дата звернення: 20.10.2023).
9. Dzhezdzhula V., Hurochkina V., Yepifanova I., Telnov A. Fuzzy Technologies for Modeling Social Capital in the Emergent Economy, *WSEAS Transactions on Business and Economics*. 2022. № 19. Pp. 915–923. DOI: <https://doi.org/10.37394/23207.2022.19.80>
10. Guclu A., Dees J.G., & Anderson B.B. *The Process of Social Entrepreneurship: Creating Opportunities Worthy of Serious Pursuit*. 2002.
11. Hurochkina V., Reshmidilova S., Bohatchyk L., Telnov A., Skorobogata L., Riabinina N., Modeling Effectiveness of Financial Support for the Social Capital Development in Economic Emergence, *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2021. № 17. Pp. 262–270. DOI: <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.27>
12. Jovchelovitch S., Bauer M. W. *Narrative interviewing. Qualitative researching with text, image and sound: a practical handbook*. London: SAGE Publications. 2000. Pp. 57–74.
13. Popovich A., Katsora O. Prospects of social entrepreneurship development in Ukraine. *Grani*. 2020. Vol. 23(5). Pp.39–44. DOI: <https://doi.org/10.15421/172051>
14. Sengupta S., Sahay A. Social enterprises in the Indian context: conceptualizing through qualitative lens. *Journal of Global Entrepreneurship Research*. 2018. Vol. 8(1). Pp.1–19. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40497-018-0087-5>

15. Sengupta S., Sahay A., Croce F. Conceptualizing social entrepreneurship in the context of emerging economies: an integrative review of past research from BRIICS. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 2018. Vol. 14(4). Pp. 771–803. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-017-0483-2>
16. Hussain B., Zafar Sheikh A., Fatima T. Learning social entrepreneurship: Experiences of sociology students. *Cogent Business and Management*. 2022. Vol. 9(1). DOI: <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2032539>
17. Cardella G. M., Hernández-Sánchez B. R., Monteiro A. A., Sánchez-García J. C. Social entrepreneurship research: Intellectual structures and future perspectives. *Sustainability (Switzerland)*. 2021. Vol. 13(14). DOI: <https://doi.org/10.3390/su13147532>
18. Kamaludin M. F., Xavier J. A., Amin M. Social Entrepreneurship and Sustainability: A Conceptual Framework. *Journal of Social Entrepreneurship*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1080/19420676.2021.1900339>
19. Hota P. K., Subramanian B., Narayanamurthy G. Mapping the Intellectual Structure of Social Entrepreneurship Research: A Citation/Co-citation Analysis. *Journal of Business Ethics*. 2020. Vol. 166(1). Pp. 89–114. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04129-4>
20. Grilo R., Moreira A. C. The social as the heart of social innovation and social entrepreneurship: An emerging area or an old crossroads? *International Journal of Innovation Studies*. 2022. Vol. 6(2). Pp. 53–66. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijis.2022.03.001>

Стаття надійшла до редакції 21.10.2023 р.

Стаття рекомендована до друку 24.11.2023 р.

Andriy Braunagel, PhD Student, State Tax University, 31, Universitetska Str., Irpin, 08201, Ukraine

braunagel870@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3231-5181>

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN INCLUSIVE CLUSTER CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Abstract. The purpose of writing the article is the systematization of the elements of the cluster concept and directions for the implementation of the process approach in the management of social entrepreneurship, which will contribute to the acceleration of the implementation of the goals of sustainable development in the social economy. The main characteristic features of social entrepreneurship are presented. The theoretical and practical aspects of the formation of a cluster of social entrepreneurship and its influence on the mechanisms of development of the social economy in unstable conditions are studied. The relationship between the components of the cluster system of social entrepreneurship and process management tools to achieve the effectiveness of ideas regarding social impact, effects, values, and benefits is highlighted. The map of the inductive analysis of the narrative interview according to F. Schütze was developed and presented in the identification of the interests and needs of society in the activity of social entrepreneurship to achieve its sustainability and sustainable development. The scientific and practical tools of the process approach in the management of social entrepreneurship have been systematized. The article states that the clustering of social entrepreneurship determines the grouping of social enterprises and various social initiatives from entrepreneurs on the basis of common characteristics and specific features of their activity by territorial feature or context. It was revealed that the activities of the social entrepreneurship cluster are aimed at creating social value, convergence of the activities of the social entrepreneur and the stakeholders of the social enterprise, their market orientation and social innovations. It is noted that the process of social entrepreneurship determines the provision of social interests and needs through innovative and sustainable entrepreneurial approaches through the creation and management of enterprises or initiatives. A pool of tools for the effectiveness of social entrepreneurship has been identified: promising ideas, social innovations, socially responsible practices, and social institutions. The stages of the process map of social entrepreneurship to achieve sustainable development are characterized.

Keywords: **Social Entrepreneurship, Inclusion, Cluster Concept, Sustainable Development, Social Responsibility, Narrative Interview, Thematic and Process Map.**

JEL Classification: L31; M14; A13; B55; C31; O35.

REFERENCES

1. Hurochkina, V. V. (2020). *Mechanisms of development of industrial enterprises in the emerging economy*: monograph. Khmelnytskyi: KhNU, 2020. (in Ukrainian)
2. Mahortov, Yu. O., & Hurochkina, V. V. (2018). Strategic directions of inclusive development of Ukraine. *Problems of innovation and investment development*, 17, 35–44. Retrieved from https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_035.pdf (in Ukrainian)

3. Klimchuk, V. O. (2021). Narrative interview with F. Shyutse. Retrieved from https://duan.edu.ua/images/staff/departments/pedagogy_and_psychology/Conferences/Yakisni_doslidzhennia.pdf (in Ukrainian)
4. Naumova, M. O. (2022). Landmarks of the state policy of stimulating the development of social entrepreneurship in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series "Economic Sciences"*, 2 (106), 84-88. doi: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-2-12> (in Ukrainian)
5. Nazarchuk, V. (2013). About social enterprise criteria. Retrieved from <https://gurt.org.ua/blogs/952/1127/>
6. Shaulska, L. V., & Kabachenko, G. S. (2016). Development of social entrepreneurship as a direction of state regulation of the labor market. *Economics and management organization: Collection of scientific papers*, 2 (22), 299-308. (in Ukrainian)
7. Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. London: Harvard University Press.
8. Dyvnych, H. (2022). Regulations on social entrepreneurship: european experience. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 2, 47-52. doi: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-8>
9. Dzhedzhula, V., Hurochkina, V., Yepifanova, I., & Telnov, A. (2022). Fuzzy Technologies for Modeling Social Capital in the Emergent Economy, *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, 915-923. doi: <https://doi.org/10.37394/23207.2022.19.80>
10. Guclu, A., Dees, J. G., & Anderson, B. B. (2002). *The Process of Social Entrepreneurship: Creating Opportunities Worthy of Serious Pursuit*.
11. Hurochkina, V., Reshmilidova, S., Bohatchyk, L., Telnov, A., Skorobogata, L., & Riabinina, N. (2021). Modeling Effectiveness of Financial Support for the Social Capital Development in Economic Emergence. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 17, 262-270. doi: <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.27>
12. Jovchelovitch, S., & Bauer, M. W. (2000). *Narrative interviewing. Qualitative researching with text, image and sound: a practical handbook*. London: SAGE Publications. P. 57-74.
13. Popovich, A., & Katsora, O. (2020). Prospects of social entrepreneurship development in Ukraine. *Grani*, 23(5), 39-44. doi: <https://doi.org/10.15421/172051>
14. Sengupta, S., & Sahay, A. (2018). Social enterprises in the Indian context: conceptualizing through qualitative lens. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 8(1), 1-19. doi: <https://doi.org/10.1186/s40497-018-0087-5>
15. Sengupta, S., Sahay, A., & Croce, F. (2018). Conceptualizing social entrepreneurship in the context of emerging economies: an integrative review of past research from BRIICS. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 14(4), 771-803. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-017-0483-2>
16. Hussain, B., Zafar Sheikh, A., & Fatima, T. (2022). Learning social entrepreneurship: Experiences of sociology students. *Cogent Business and Management*, 9(1). doi: <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2032539>
17. Cardella, G. M., Hernández-Sánchez, B. R., Monteiro, A. A., & Sánchez-García, J. C. (2021). Social entrepreneurship research: Intellectual structures and future perspectives. *Sustainability (Switzerland)*, 13(14). doi: <https://doi.org/10.3390/su13147532>
18. Kamaludin, M. F., Xavier, J. A., & Amin, M. (2021). Social Entrepreneurship and Sustainability: A Conceptual Framework. *Journal of Social Entrepreneurship*. doi: <https://doi.org/10.1080/19420676.2021.1900339>
19. Hota, P. K., Subramanian, B., & Narayanamurthy, G. (2020). Mapping the Intellectual Structure of Social Entrepreneurship Research: A Citation/Co-citation Analysis. *Journal of Business Ethics*, 166(1), 89-114. doi: <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04129-4>
20. Grilo, R., & Moreira, A. C. (2022). The social as the heart of social innovation and social entrepreneurship: An emerging area or an old crossroads? *International Journal of Innovation Studies*, 6(2), 53-66. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijis.2022.03.001>

The article was received by the editors 21.10.2023.

The article is recommended for printing 24.11.2023.